

DE POLARISATIE

te volgen, wil het maatschappelijke winst opleveren. Mensen als Wilders en Verdonk zijn niet uit op synthese, maar op 'immunisering van de eigen cultuur tegen besmetting door wezensvreemde elementen', zegt Trommel.

Polarisatie heeft een functie, polarisatie loont. Polarisatie biedt reële antwoorden op reële vragen. Daarom is polarisatie zo populair, zeggen Tsjalling Swierstra en Evelien Tonkens. Wilders biedt antwoorden op vragen omtrent zelfrespect, verantwoordelijkheid en zingeving. 'Anderen nog verder naar beneden halen en het voor hen ellendiger maken, zodat je het *vergelijkenderwijs* zelf beter krijgt, is een begrijpelijke maar heilloze weg', schrijven deze auteurs, die daarom een maatschappij bepleiten 'waarin iedereen gelijke toegang heeft tot bronnen van zelfrespect'.

Wantrouwen

Fons van de Vijver, hoogleraar crossculturele psychologie, constateert droogjes dat een politieke partij die polariseert dat doet om daar beter van te worden. De maatschappij als geheel gaat er volgens hem op achteruit. Polarisatie versterkt interne groepsverbanden. Om de polarisatie te begrijpen, is het idee van hiërarchie tussen etnische groepen van belang, zegt Van de Vijver. De pikorde wordt al polariserend onderhouden.

Trommel zet zijn essay in het kader van het denken van de Frankfurter Schule. De verlichting heeft tradities, mythes en religie overwonnen, maar daarvoor in de plaats is een nieuwe mythe ingevoerd, die van de instrumentele beheersing. Samen leven, als welvarende naties, bindt ons

volgens het heersende politiek-economische denken. De morele implicaties zijn enorm: culturele waarden en levensopvattingen leggen het af tegen de eisen die de markteconomie aan mensen stelt. Onze instituties zijn *greedy*; ze eisen onvoorwaardelijke loyaliteit. De cultuur verandert. Prestatiesturing neemt de plaats in van zachte proceskenmerken, zoals motivatie, de inzet en de beroepsopvattingen van mensen. Er is sprake van geïnstitutionaliseerde argwaan. 'Gebrek aan wederzijds vertrouwen berooft een samenleving van haar vitaliteit: samenwerking komt alleen nog stroef en tegen oplopende kosten tot stand.'

Hier wordt naar mijn mening de kern geraakt van de weerzin tegen de huidige polarisatie. Polarisatie bevordert wantrouwen in plaats van vertrouwen, terwijl vertrouwen van groot belang is voor het gevoel van veiligheid en van onmisbare waarde is voor het werken aan een gemeenschappelijke toekomst, zegt de cultureel antropologe Halleh Ghorashi. Uit haar onderzoek bleek dat Iraanse vrouwen in Nederland niet in staat waren een emotionele binding met Nederland te creëren, terwijl Iraanse vrouwen in de VS dat wel hebben. De Amerikaanse identiteit is niet gebaseerd op culturele kenmerken, maar op idealistische termen, zoals democratie en vrijheid. De Amerikaanse identiteit is cultureel 'dun' en laat op die manier ruimte voor een diversiteit aan 'dikke' culturen. Vandaar dat migranten moeilijk aansluiting kunnen vinden bij de dikke culturele identiteit van het 'dikke' Nederlanderschap. In Nederland voelen mensen zich bedreigd door de constructie van onoverbrugbare identiteiten.

Convergentie

Polarisatie speelt zich af op internet en in de media. Daar voeden de extremen elkaar. In het dagelijks leven weten mensen met elkaar om te gaan. Jan Pieter van Oudenhoven deed onderzoek onder geestelijk leiders, leerkrachten, gemeenteraadsleden en tieners naar hun opvattingen over deugden, 'goede eigenschappen' die ieder mens kan bezitten of aanleren en die veelal gaan over de concrete omgang tussen mensen. Dat leverde op dat moslims met hun opvattingen over deugden niet buiten het algemene patroon vallen. 'Er lijkt eerder convergentie dan polarisatie van deugdenopvattingen op te treden in de Nederlandse samenleving', constateert Van Oudenhoven. Daardoor kunnen volgens hem deugden 'sturende principes' worden om integratie te bevorderen.

Kees Waagmeester is veranderkundige. Hij is secretaris van Zingeving.net, de Vereniging voor Zingeving en Democratie.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (red.), *Polarisatie. Bedreigend en verrijkend*. Amsterdam: SWP, 2009, 255 p., € 19,80, ISBN 978-90-8850-013-8.

Te bestellen via <http://polarisatie.swpbook.com>.